

МОВНА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ (КІНЕЦЬ XVIII – СЕРЕДИНА XIX СТ.)

Стаття присвячена аналізу мовної політики російської влади в Україні упродовж першої половини XIX століття, спрямованої на недопущення становлення та розвитку української мови як ключового чинника колективної пам'яті українців, формування їхньої ідентичності.

Ключові слова: Україна, мовна політика, російська влада, українська мова, російська мова, колективна пам'ять, етнічна ідентичність.

Аналіз української політики Російської імперії у XVIII ст. свідчить про системний наступ російського уряду на автономні права України, який характеризувався обмеженням прав українського народу, посиленням централізації, русифікації, використанням його людських та матеріальних ресурсів [1, с. 183].

Наприкінці XVIII ст. українська мова усе ще домінувала не лише в селах, а й у містах України. Навіть Київ був «цілком українським містом», про що, зокрема, свідчить відома пам'ятка – віршований анонімний твір про плач киян з приводу ліквідації магдебурії і заснування російської Думи в місті. Цей твір був написаний розмовно-українською мовою в 1830-х роках [3, с. 140].

Проте у першій половині XIX ст. ситуація стрімко змінюється. Середня і вища школи були переведенні на російську мову викладання. Розпочався активний процес скорочення кількості початкових шкіл. На Чернігівщині, наприклад, у 1768 р. була одна школа на 648 дітей, а вже у 1876 р. – одна школа на 6760 дітей [2, с. 143]. До того ж, її теж почали русифікувати. Влада активно замінювала старі (українські) «дяківські школи» на нові «російські», які «оминали місцеві тривкі культурні традиції» [2, с. 144]. Таким чином, найпотужнішим джерелом нищення української мови стала російська школа. Причому найбільше це відчувалося у державних класичних гімназіях, вищих навчальних закладах. В останні, до речі, активно залучали вихідців із великоросійських губерній. У Київській духовній академії, наприклад, до половини набору студентів становили абітурієнти з Костромської, Владимирської, Ярославської губерній. Професори й ректор намагалися провадити навчання в обрусительсько-централізаторському дусі [13, с. 135].

Не була затребувана українська мова й у владних структурах. Тому знання російської мови як управлінської полегшувало доступ до державної служби. Як наслідок, пише Валентина Шандра, українська мова, не затребувана в державному управлінні, в навчанні, освіті, у видавничій справі, більше того – переслідувана, не розвивалася, і для значної частини управлінської, культурної еліти України російська мова ставала якщо й не рідною, то принаймні такою, що давала доступ до влади і уможливлювала кар'єру [5].

Така політика російського царату дала свої результати. Культурний та освітній рівень українського народу занепадав. Рештки української освіченої верстви вважалися глибоко провінційними і меншовартісними. Вони, на думку Зенона Когута, наприкінці

XVIII – на початку XIX ст. поділялися на два типи: один був зорієнтований на розчинення в середовищі російської еліти і повне злиття Малоросії з Великоросією; другий прагнув відновити «права і вольності», отримані козацькою старшиною ще за часів Б. Хмельницького. Саме останні, яких Зенон Когут назвав «традиціоналістами» [6], стали основою для зародження і становлення українофільського руху, який і розпочав боротьбу за українську мову. Це логічно вписувалося в загальноєвропейський процес. У цей час в європейських країнах почали активно поширюватися ідеї німецького просвітителя і гуманіста Йогана-Готфріда Гердера, який обстоював думку, що людська цивілізація існує не в загальних абстрактних формах, а в формах національних. Кожен народ є неповторним і самобутнім, що виявляється в його мові, культурі, свідомості. При цьому німецький учений великого значення надавав мові як особливому засобу спілкування людей, бо саме «мова утворює закони, зв'язує родини, лише завдяки мові стала можлива історія людства з уявленням серця і душі, що передається спадково» [7, с. 236].

Таким чином, російська влада, ще починаючи з другої половини XVII ст., здійснювала дискримінаційну політику щодо української мови. На початку XIX ст. українські інтелектуали під впливом загальноєвропейських процесів, започаткованих мовною теорією Й.-Г. Гердера, почали відновлювати і розвивати українську мову. Це викликало активний спротив не лише з боку влади, а й більшості російської інтелігенції. Як одні, так і інші намагалися довести, що української мови не було, немає і не буде. Практично, це мало призвести до заперечення екзистенційної цінності не лише мови, а й до цілковитої асиміляції й розчинення українства у панівній великоросійській нації.

Список використаної літератури:

1. Лапшин С.А. Особливості української політики російської імперії у 40-х роках XVIII ст. / С.А. Лапшин // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. – Вип. 21. – Серія: Історія: Збірник наукових праць. – Вінниця, «Нілан-ЛТД», 2013. – С. 183-186.
2. Голубенко П. Україна і Росія у світлі культурних взаємин / П. Голубенко. – К.: Дніпро, 1993. – 447 с.
3. Гирич І. Українські інтелектуали і політична окремішність (середина XIX – початок XX ст.) / І. Гирич. – К.: Укр. письменник, 2014. – 496 с.
4. Гриценко П. Українська мова в Росії XIX – початку XX ст.: шляхи утвердження / П. Гриценко // Українська ідентичність і мовне питання в Російській імперії: спроба державного регулювання (1847-1914): збірник документів і матеріалів. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2013. – 33 с.
5. Шандра В. Мова як засіб формування національної ідентичності / В. Шандра // Українська ідентичність і мовне питання в Російській імперії: спроба державного регулювання (1847-1914): збірник документів і матеріалів. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2013. – С. 7-37.
6. Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація гетьманщини, 1760-1830 / З. Когут. – К.: Основа. – 317 с.

7. Гердер В. Г. Идеи к философии истории человечества / В. Г. Гердер. – М., 1997. – 22 с.

Kashchenko Y.

LANGUAGE POLICY OF THE RUSSIAN GOVERNMENT IN UKRAINE (XVIII – XIX centuries)

The article is devoted to the analysis of the language policy of the Russian government in Ukraine during the first half of the nineteenth century, aimed at preventing the formation and development of the Ukrainian language as a key factor in the collective memory of Ukrainians, the formation of their identity.

Key words: Ukraine, language policy, Russian power, Ukrainian language, Russian language, collective memory, ethnic identity.

Коваль В.

РЕСПУБЛІКАНСЬКА ТА ДЕМОКРАТИЧНА ПАРТІЇ У ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ США

У статті описуються місця та ролі Республіканської та Демократичної партій США в сучасній політичній системі країни. На основі аналізу робіт європейських та американських вчених зроблені висновки щодо тенденцій та перспективи розвитку партій США.

Ключові слова: поняття партій, політичні партії США, функції партій, періоди розвитку партійної системи США, Демократична партія, Республіканська партія.

Республіканська та Демократична партії США вважаються найважливішими інститутами, що забезпечують демократичний процес американського суспільства, тому їх дослідження дасть можливість прослідкувати ефективність цих політичних інститутів та перебіг демократичного процесу в країні на початку ХХІ ст.

Метою роботи є дослідження ролі та місця політичних партій США у сучасній політичній системі країни.

Дане питання досліджували як вчені США, так і науковці поза межами США. Американську партійну систему вивчали, зокрема Е.Б'юелл, У.Бернхем, Дж. Сандквіст, Дж. Сарторі, Г. Ашер. Класичні європейські праці М. Вебера, М. Дюверже, Дж. Сарторі описують структурні особливості американської політичної системи.

Партії в США займають особливе місце серед інших політичних інститутів: порівняно з їхніми європейськими аналогами вони виконують низку особливих функцій, які забезпечують стабільність та наступність всередині країни. Згідно з класифікацією Дж. Сарторі американська партійна система належить до двопартійного типу [6]. Насправді, не зважаючи на велику кількість партій, лише Республіканська та Демократична партії мають представництво у владних органах національного рівня та переважну більшість у законодавчих та виконавчих органах на місцях.